

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 24 april 1936 kl. 2 e. m.

*Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13,
angående upprättande av ett statens filmarkiv m. m.*

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 618, har herr *Flyg* föreslagit, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte hemställa om utredning dels beträffande formerna för upprättandet av samt kostnaderna för ett statens filmarkiv, dels kostnaderna för en filmupptagning av ledamöterna i 500-årsjubileets riksdag.

Motionen.

Motionens syfte är tvåfaldigt. Dels föreslås inrättandet av ett filmmuseum med flera visningsmöjligheter och ett filmarkiv för filmens samlande och sakkunniga skötsel genom tiderna ävensom en under statligt ansvar arbetande filmupptagning och förvärv av redan förefintlig historisk film. Dels hemställs om bidrag till kostnaderna för en 2 minuters ljudfilm av var och en av riksdagens ledamöter till minne av fjolårets 500-årsjubileum. I övrigt får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat utlåtanden från statens biografbyrå, riksantikvarieämbetet och chefen för generalstaben, varjämte utskottet berett styresmannen för Nordiska Museet och Skansen tillfälle att yttra sig i ärendet.

Yttranden.

Statens biografbyrå anför:

»Den historiska betydelsen av att till framtida generationer överlämna filmupptagningar av våra dagars och kommande dagars märkligare personer och händelser behöver ej särskilt vitsordas av statens biografbyrå, som alltsedan 1931 tack vare av Kungl. Maj:t år efter år anvisade medel och några frivilliga gåvor kunnat hopbringa ett ännu visserligen blygsamt men ganska värdefullt filmarkiv av detta slag. Det synes förvisso mycket önskvärt, att ett sådant arkiv i större skala kunde komma till stånd.

I samband med den norska filmcensuren verksamhet kommer, enligt vad som nyligen beslutats, en »statens filmfond» att uppläggas av överskottsmedel från censuren verksamhet, och dessa medel skola användas till att upprätthålla och komplettera ett »statens filmarkiv»

som skall dels inköpa, dels upptaga filmer av norskt historiskt eller kulturhistoriskt intresse. Fonden torde för närvarande vara uppe i cirka 30.000 kronor. Hälften av detta belopp har använts till inredning av arkivlokaler (3 rum) i en staten tillhörig byggnad.

Uppenbart är, att vid anläggandet och vidmakthållandet av ett arkiv av detta slag en mycket stor kostnadsskillnad uppstår, om arkivet begränsar sig till att allenast förvärva exemplar, givetvis helst nya och obegagnade såsom fallet är med statens biografbyrås filmarkivs exemplar, av redan en gång upptagna filmer, eller om arkivet skall för sin räkning låta utföra speciella upptagningar. I sistnämnda fall blir kostnaden givetvis ofantligt mycket större, varvid emellertid den fördelen samtidigt vinnes, att filmnegativen torde förvärfvas och nya kopior kunna utföras därav i mån av behov. Är arkivet hänvisat utslutande till enstaka exemplar av positiva filmer, måste förevisningarna givetvis ske mycket sparsamt och endast i mera starkt motiverade fall, när filmerna eljest så pass snart förslitas, att deras värde för en mera avlägsen framtid blir obetydligt. Vilket värde filmerna kunna få efter t. ex. ett eller annat århundrade kan, även om de förvaras aldrig så väl, helt naturligt endast gissningsvis uppskattas, eftersom erfarenheten saknas om filmers kondition efter synnerligen lång lagring.

Det vill alltså synas, som om två huvudsakliga riktlinjer för ett arkiv sådant som det här föreslagna erbjuda sig. Den ena är att utföra anordningen i större stil, låta företaga även specialupptagningar och anskaffa och inreda gemensamma förvaringslokaler åtminstone för en del i Stockholm befintliga filmförråd av statlig och eventuellt kommunal beskaffenhet, i vilket fall även uppspelningsrum med apparatur torde böra anordnas. Den andra är att åtminstone i det väsentliga inskränka sig till förvärfv av redan befintliga filmer och då huvudsakligen i positivexemplar. I sådant fall kunna filmerna av slitningshänsyn uppspelas endast för forskningsändamål och vid högtidliga tillfällen; och då synas uppspelnings- och apparatrum i samband med arkivet visserligen vara önskvärda men åtminstone till en början ej tvingande nödvändiga.

Med hänsyn till vad ovan anförts får statens biografbyrå tillstyrka, att den i motionen föreslagna utredningen kommer till stånd.

Vad beträffar den ifrågasatta upptagningen av en två minuters ljudfilm av en var av riksdagens ledamöter, torde utförandet av detta projekt ställa sig synerligen dyrbart. Om kostnaden ej sprunge upp till ett sexsiffrigt tal, bleve den sannolikt ej mycket lägre. Det kan därför tänkas, att uppslaget lämpligare kunde bringas till utförande i den form, att endast partiledarna och en del andra mera bemärkta ledamöter bleve föremål för upptagning. Tilläggas må, att i statens

biografbyrås filmarkiv ingår en över 400 meter lång journalfilm, som upptogs vid riksdagens 500-årsjubileum.»

Riksantikvarieämbetet anför följande;

»Den i motionen framförda tanken på upprättande av ett statens filmarkiv synes vara ett beaktansvärt uppslag. Såsom tidsdokument, förtjänt att bevaras åt framtiden, synes nämligen filmen vara lika värdefull som det skrivna ordet. Att uppställa krav på ordnade arkivförhållanden för filmen lärer fördenskull vara en logisk konsekvens, som i längden icke torde kunna undanskjutas, och en utredning av hithörande förhållanden förmenar riksantikvarieämbetet därför vara önskvärd. En dylik utredning torde lämpligen även böra omfatta en undersökning, huruvida en centralt statlig institution kan vara behöflig och genomförbar för tillvaratagande och arkivering av sådant fotografiskt bildmaterial, som statliga institutioner av olika slag måste anskaffa för tillgodoseende av sina ämbetsuppgifter eller eljest i samband med utredningar av olika slag. Att åtskilligt värdefullt material av nu berörda art skulle kunna komma till bättre fortsatt användning genom en lämplig arkivering torde vara obestriddigt.

I detta sammanhang förtjänar framhållas, att det redan finnes ett statligt bildarkiv, nämligen det under Vitterhets-, Historie- och Antikvitets Akademiens och riksantikvariens inseende ställda antikvariskt-topografiska arkivet. Detta arkiv, omfattande dels ett aktarkiv och dels ett bildarkiv, är en av de viktigaste urkundskällorna rörande fornminnesforskningen, såväl för tjänstemännen i deras dagliga arbete som för enskilda forskare och den studerande ungdomen. Arkivets bildmaterial omfattar fotografiska negativ och kopior avseende landets samtliga kyrkobyggnader och deras inventarier (cirka 50.000 plåtar och 81.000 kopior), profanarkitektur och fasta fornlämningar (cirka 20.000 plåtar och 46.000 kopior) samt viktigare delar av Statens historiska museums och kungl. myntkabinettets föremålsbestånd (cirka 35.000 plåtar och 35.000 kopior). Vidare ingå i bildarkivet skioptikonbilder och ett klichéförråd om cirka 75.000 klichéer. Arkivet är för närvarande inrymt i nationalmuseibygnadens bottenvåning, men kommer att erhålla goda och rymliga lokaler i den gamla kasernbyggnaden å förutvarande positionsartilleriregementets tomt, som, sedan 1931 års riksdag beviljat medel för ändamålet, efter ombyggnad förväntas kunna tagas i bruk hösten 1936 och kommer att inrymma administrationslokaler, arkiv och bibliotek. I dessa lokaler hava emellertid inga utrymmen beräknats för biograffilm. Detta kan måhända synas egendomligt, allra helst fornminnesvärden under de senaste åren börjat anlita biograffilmen såsom hjälpmedel och understundom med mycket goda resultat. Förklaringen härtill är emeller-

tid uteslutande den, att sistnämnda slags film på grund av sin eldfarlighet icke rimligen kan arkiveras i en byggnad, som därjämte innehåller andra värdefulla samlingar såsom arkiv och bibliotek.»

Chefen för generalstaben upplyser, att av Föreningen Armé- och Marinfilm producerats c:a 100.000 meter filmnegativ samt att detta filmlager på grund av trånga och olämpliga lokaler vore utsatt för fara att förstöras. Framställning om inrättande av bättre förvaringslokaler hade avslagits. Inom generalstaben hade igångsatts en förberedande utredning, vilken, ehuru ej ännu avslutad, dock redan ådagalagt, att filmnegativ med hänsyn till sin speciella beskaffenhet kräva särskilt arkivvård för den händelse de ej skola förstöras. *Chefen för generalstaben* anför därjämte följande: »Motionens syfte är att ordna ett statens filmarkiv med visningsmöjligheter. I detta bör jämväl militär film inrymmas. Behovet av en filmarkivlokal har under de senaste åren allt starkare framträtt i samband med att filmen alltmer tagits i anspråk för praktiskt bruk. En dylik lokal skulle utgöra en central förvaringsplats, där skilda statliga (eventuellt kommunala) inrättningar, såsom generalstaben, skolöverstyrelsen, de olika högskolorna i Stockholm, museerna och sjukhusen, kunna förvara och förevisa alster från skilda samhällsområden. Ehuru fotografering med rörliga bilder ej påbörjats förrän i jämförelsevis sen tid, visar det sig redan nu omöjligt eller förenat med stora svårigheter att återfinna äldre film. Stora kostnader hava nedlagts på att producera värdefull film, men föga har åtgjorts för att bevara denna film för framtiden. Man torde också kunna förutsätta, att filmens möjligheter komma att framdeles alltmer utnyttjas och att man i följd härav får räkna med stegrad produktion och livligare efterfrågan av film. Det torde slutligen böra framhållas, att filmen i vissa avseenden motsvarar handskrivet arkivmaterial, för vilket bevarande staten sedan lång tid tillbaka vidtagit betryggande åtgärder. För den händelse, såsom i motionen yrkats, en utredning kommer till stånd, synes däri som ledamot böra ingå en representant för generalstaben.»

Styresmannen för Nordiska Museet och Skansen anför: »Önskvärdheten av ett sådant centralt arkiv, som skulle kunna tillfredsställande handhava magasinering av den film med kulturhistoriskt värde, som redan upptagits och som i fortsättningen kommer att upptagas, synes mig vara mycket stor. Ett sådant arkiv borde, för att bliva fullt effektivt, även utrustas med visningssal och med några mindre arbetsrum. Av stor vikt är emellertid, att arkivets verksamhet icke inskränkes enbart till förvaring av statens egna filmer, utan att jämväl kulturella institutioner av mer eller mindre självständig art måste beredas tillfälle att kostnadsfritt begagna sig av arkivets förvarings- och visningsmöjligheter.

Nordiska museet, som under ett flertal år med särskilt statsanslag verkställt upptagning av kulturhistorisk film och som för närvarande äger omkring 21.000 meter normalfilm och omkring 2.000 meter smal-film, kommer sålunda i framtiden tvevelsutan att bliva i stort behov av lämpliga förvaringslokaler, där även de delvis ytterst intressanta filmerna kunde komma allmänheten till godo».

För egen del får utskottet anföra följande:

Utskottet.

Motionärens förslag om inrättandet av ett statligt filmarkiv med därtill hörande filmmuseum med visningsmöjligheter kan utskottet biträda. Betydelsen av att kunna till framtida generationer överlämna filmupptagningar av våra och kommande dagars mera betydande kulturhistoriska företeelser och personligheter bör ej underskattas. Filmen tål väl en jämförelse därutinnan med det skrivna eller tryckta ordet, åt vars bevarande för framtiden sedan länge i form av bibliotek och arkiv stora summor offrats som en självfallen gård åt kultu-rens krav. Men ej blott ett rent historiskt, särskilt kulturhistoriskt, intresse skulle därmed tillgodoses. Undervisning på skilda stadier kräver också numera så stor åskådlighet och noggrannhet, att utvecklingen säkerligen kommer att aktualisera denna fråga inom ej alltför avlägsen framtid. Såsom av statens biografbyrå framhållits har Norge redan gripit sig an med denna fråga samt av filmcensuren överskottsmedel skapat en filmfond, avsedd att tjäna samma syften, som nu förevarande motion tagit sikte på. Det allmänna har under senare år nedlagt avsevärda belopp på anläggning och modernisering av museer, för att därmed tjäna såväl forskning som fackbildning. Det synes därför naturligt, att också den möjlighet till komplettering av museernas verksamhet bör tillvaratagas, som erbjuder sig genom upprättandet av ett centralt offentligt filmarkiv.

Däremot anser sig utskottet ej kunna tillstyrka motionen i dess senare del. Av utredningen i ärendet framgår, att kostnaderna skulle uppgå till avsevärda belopp. Då i samband med fjolårets riksdagsjubileum en längre journalupptagning gjorts, vilken finnes tillgänglig för framtida arkivering och förevisning, synes knappast tillräcklig anledning föreligga att tillstyrka en ny filmupptagning, vars anordnande under innevarande riksdagsperiod för övrigt skulle möta betydliga praktiska svårigheter.

Utskottet får därför, under åberopande av det ovan anförda samt av innehållet i de över motionen avgivna yttrandena, föreslå,

att andra kammaren med bifall endast såtillvida till motionen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla

om utredning angående inrättandet av ett centralt statens filmarkiv samt om formen och kostnaden för ett dylikt.

Stockholm den 21 april 1936.

På utskottets vägnar:

OTTO WALLÉN.

Närvarande: herrar Wallén, Hällgren, Fält, Johansson i Djurnäs, Petersson i Storgården, Gustafson i Dädesjö, Hansson i Rubbestad, Hansson i Vännäsby*, Norell och Back.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.